

תרומתן של תוכניות השיקום להשתלבות של מתמודדי נפש בשוק העבודה בישראל

17 בדצמבר 2019

- שיעור התעסוקה בקרב מתמודדי נפש בישראל נמוך בהשוואה למדינות ה-OECD.
- עבודה היא מקור חשוב לרווחה כלכלית, לתחושת שייכות חברתית, לערך עצמי ולבריאות פיזית ונפשית. מרבית מתמודדי הנפש מעוניינים לעבוד ומסוגלים להשתלב בהצלחה בשוק העבודה הפתוח.
- בישראל, תוכניות לקידום תעסוקתי של מתמודדי נפש קיימות הן במשרד הבריאות והן בביטוח הלאומי, והתיאום והשיתוף בין המוסדות השונים המטפלים במתמודדי הנפש הוא מוגבל.
- במחקר נבנה מאגר נתונים ראשוני וייחודי בו אוחדו נתונים של שני מוסדות המטפלים במתמודדי הנפש – משרד הבריאות והמוסד לביטוח לאומי – נתונים הנחוצים לצורך טיפול וסיוע מיטבי למתמודדי הנפש.
- אחוז המשתתפים מקרב מתמודדי הנפש בתוכניות התעסוקה וההשכלה של משרד הבריאות ושל הביטוח הלאומי הינו נמוך.
- ממצאי המחקר מלמדים כי הסיכוי להשתתפות בתוכניות שיקום גדול יותר בקרב נשים, יהודים, מבוגרים, רווקים ובעלי משפחות עם מספר קטן של ילדים, מגורים ביישוב עם מעמד סוציו-כלכלי נמוך, עבודה בחמש השנים האחרונות.
- במחקר נמצא כי התוכנית הבולטת בהצלחתה היא תוכנית התעסוקה הנתמכת של משרד הבריאות. תוכניות נוספות שהשתתפות בהן נמצאה כבעלת השפעה גדולה הן תוכנית ההשמה של הביטוח הלאומי ותוכנית הלימודים/הכשרה של המוסד לביטוח לאומי.
- מהמחקר עולה שתיווך למעסיקים פוטנציאליים הוא מרכיב חשוב עבור השתלבותם של מתמודדי נפש בתעסוקה בשוק החופשי, וכשהדבר מתבצע עם ליווי אישי ההצלחה גבוהה אף יותר.
- תיאום ושיתוף בישראל בין הארגונים השונים במשרדי הממשלה המטפלים במתמודדי הנפש, איחוד במידע, בגישה, ובמתן טיפול יעיל ונגיש למקבלי השירותים, יתרום להגברת האפקטיביות לטיפול ולסיוע לאוכלוסיית מתמודדי הנפש להשתלבות בשוק העבודה ולשיפור מצבם בהיבטים האחרים.

החוקרים אוהד בר-אפרת מבנק ישראל, ניצה (קלינר) קסיר מהמכון החרדי למחקרי מדיניות, אופיר פינטו מהמוסד לביטוח לאומי וציפי הורניק-לוריא ממכון פאלק לחקר בריאות הנפש ומדעי ההתנהגות, חקרו את תרומתן של תוכניות השיקום להשתלבותם של מתמודדי נפש בשוק העבודה בישראל.

שיעור התעסוקה בקרב מתמודדי נפש בישראל נמוך בהשוואה לזה שבמדינות ה-OECD. תעסוקה בשוק החופשי היא מרכיב מרכזי בתהליך השיקום וההחלמה בקרב מתמודדי הנפש, מאחר שמסגרת העבודה היא מקור חשוב ליכולת כלכלית, לתחושת שייכות חברתית, לערך עצמי ולבריאות פיזית ונפשית. מרבית האנשים עם מגבלה פסיכיאטרית מעוניינים לעבוד ומסוגלים להשתלב בהצלחה בשוק העבודה הפתוח. ההכרה במרכיב התעסוקתי כמרכזי בתהליך השיקום וההחלמה בקרב מתמודדי הנפש הוביל לשינויים במדיניות בעולם ובארץ עם דגש על שיקום תעסוקתי.

בישראל, התוכניות לקידום תעסוקתי של מתמודדי הנפש קיימות הן במשרד הבריאות והן בביטוח הלאומי. זאת, מתוקף חוק שיקום נכי נפש בקהילה (2000), מתוקף חוק הביטוח הלאומי (1954).

אחד הדברים שנבחנו במחקר הוא הקשר בין המאפיינים של מתמודד נפש והסיכוי שהוא ישתתף בתוכנית שיקום. נמצא כי הסיכוי להשתתפות בתוכניות שיקום בישראל גדול יותר בקרב נשים, יהודים, מבוגרים, רווקים ובעלי משפחות עם מספר קטן של ילדים, מגורים ביישוב עם מעמד סוציו-כלכלי נמוך, עבודה בחמש השנים האחרונות.

כמו כן, בחן המחקר אם ובאיזו מידה תוכניות השיקום השונות, מצליחות לסייע לאנשים המתמודדים נפשית בגיל העבודה להשתלב בשוק העבודה החופשי, תוך השוואה בין התוכניות השונות. תרומת ההשתתפות בתוכניות השיקום כוללת את הערך המוסף של התוכניות עצמן אך גם את רצון המשתתף לקחת חלק בתוכנית שיקום ובחירה של המשתתפים בתוכניות ע"י מוסדות השיקום.

מהמחקר עולה כי בולטת ההצלחה של המשתתפים בתוכנית התעסוקה הנתמכת של משרד הבריאות להשתלב בשוק העבודה החופשי. תוכניות נוספות שההשתתפות בהן נמצאה כבעלת השפעה גדולה הן תוכנית ההשמה של הביטוח הלאומי ותוכנית הלימודים/הכשרה של המוסד לביטוח לאומי.

מהמחקר עולה שתיווך למעסיקים פוטנציאלים הוא מרכיב חשוב עבור השתלבותם של מתמודדי נפש בתעסוקה בשוק החופשי, וכשהדבר מתבצע עם ליווי אישי ההצלחה גבוהה אף יותר.

תוכניות שיקום תעסוקתי הממוקדות במשתתפים בעלי אתגרים דומים, היכולות להתייחס לאותם קשיים ומכשולים, ומתאימות מאוד את תוכן השיקום לצרכי המשתתפים בולטות בהצלחתן בהשגת המטרה של תעסוקה בשוק העבודה החופשי.

עוד עולה מהמחקר כי היות המתמודד נפשית מועסק בחמש השנים האחרונות ומשך התקופה שבה היה מועסק תורמים רבות להסתברות של המתמודד להיות מועסק בשוק החופשי. עצם התעסוקה בשנים האחרונות תורמת להרגלים וליכולות המשפרים מאוד את ההסתברות להיות מועסק בהמשך הדרך.

התיאום והשיתוף בין המוסדות השונים המטפלים בישראל במתמודדי הנפש הוא מוגבל. בהקשר זה נציין את חשיבותו של מחקר זה שבנה מערכת נתונים הכוללת את הנתונים המרכזיים של שני מוסדות המטפלים במתמודדי הנפש – משרד הבריאות והמוסד לביטוח לאומי – נתונים הנחוצים לצורך טיפול וסיוע מיטבי למתמודדי הנפש. תיאום ושיתוף בישראל בין הארגונים השונים במשרדי הממשלה המטפלים במתמודדי הנפש, איחוד במידע, בגישה, ובמתן טיפול יעיל ונגיש למקבלי השירותים, יתרום להגברת האפקטיביות לטיפול ולסיוע לאוכלוסיית מתמודדי הנפש להשתלבות בשוק העבודה ולשיפור מצבם בהיבטים האחרים.